

een
zienswijze
van **sam**,

over
maatwerk

versie

01

datum uitgave

oktober 2021

vooraf

De klant centraal stellen, maatwerk leveren, het klinkt allemaal logisch. Totdat je als professional iemand echt probeert te helpen en samen met de inwoner tegen regels – en muren – oploopt. Als beroepsvereniging oefent SAM namens alle professionals in het publiek sociaal domein invloed uit om bestaande wetgeving aan te passen en nieuwe wetgeving te maken. Want wie weet beter waar bestaande regels tekortschieten of knellen dan degenen die er dagelijks mee werken?

Om dat gesprek goed te kunnen voeren stellen we als SAM een zienswijze op. Die zienswijze ligt nu voor je en is nog niet af. Sterker nog, ze blijft veranderen. De dagelijkse praktijk blijft immers nieuwe voorbeelden leveren van situaties waarin mensen verstrikt raken. We blijven dus samen nadenken over manieren om hen daar weer uit te helpen. En liever nog: om te voorkomen dat ze in die situaties terechtkomen.

In gesprek blijven voor een steeds scherpere zienswijze

We blijven daarom over dit thema als SAM-professionals met elkaar in gesprek, onder meer in de SAMendengroep Maatwerk; over veranderingen in wetgeving en vormgeving van de uitvoering. We praten ook met onze stakeholders omdat we het samen moeten doen. En we praten uiteraard met (vertegenwoordigers van) inwoners. Omdat wij naast hen willen staan en binnen de mogelijkheden die we hebben, de best mogelijke bestaanszekerheid en (arbeids)participatie willen bieden.

Deze zienswijze is tot stand gekomen door verschillende online sessies met professionals binnen en buiten gemeenten en met talloze experts. Ook hebben we als SAM meegedaan aan rondetafelgesprekken van het ministerie van SZW en bijeenkomsten in het werkveld. Uiteraard hebben we ook veel leesvitamines tot ons genomen.

SAM bedankt iedereen die de afgelopen maanden heeft meegewerkt aan het tot stand komen van deze visie. Dank voor alle discussies en waardevolle bijdragen!

wat ga je lezen?

In deze zienswijze formuleren we ons antwoord op een aantal belangrijke vragen:

1. Wat is maatwerk?	6
2. Welke hindernissen komen we tegen?	10
3. Wat zijn de gevolgen?	14
4. Wat kunnen we zelf doen om beter maatwerk te bieden?	16
5. Wat moet er met de Participatiewet gebeuren?	18

1. wat is maatwerk?

Er is geen eenduidige definitie van maatwerk. Dat vinden wij professionals verwarrend, want maatwerk is wel wat van ons wordt verwacht. Maar wat is dat dan? We worden soms ook kritisch bejegend als we doen wat de wet ons voorschrijft, en wat is dan onze reactie? Kortom, het is belangrijk te weten: wat vinden we zelf van maatwerk?

Passende ondersteuning

Ons gaat het om het bieden van passende ondersteuning om, samen met de inwoner, bij te dragen aan diens bestaanszekerheid en (arbeids)participatie. Dat doen we steeds meer op basis van werkzame interventies en methodisch werken. En op basis van de mogelijkheden die de wet biedt en die we beter willen benutten.

In specifieke situaties

We beperken ons in deze zienswijze over maatwerk tot de situaties waar actief gezocht moet worden naar oplossingen die de wet biedt. Als dat niet lukt, is het nodig dat er toch een oplossing komt zodat professional en inwoner voort kunnen. Daar wordt nu niet afdoende in voorzien, met name wanneer afstemming met andere sectoren nodig is.

Met een plan

Wij zien individualisering (artikel 18.1), aansluiten bij persoonlijke mogelijkheden en situaties, als wettelijke opdracht om ondersteuning passend te maken. Dat doen we planmatig, inclusief wederzijdse afspraken om aan dat plan te werken. Die opdracht geldt al voordat het eerste gesprek plaatsvindt. Zo werken we meer preventief en voorkomen we veel maatwerkknelpunten achteraf.

Met vertrouwen

Wij hebben de rol van hulpbieder én uitvoerder van wetten. Vrijwel altijd is de inzet van beide rollen tegelijkertijd nodig. Als wij vanuit die rollen passende ondersteuning willen bieden, hebben we vertrouwen nodig. Van de samenleving en van die individuele inwoner die we ondersteunen. Maar om vertrouwen te krijgen moeten we ook vertrouwen geven. De wetgever zou ons daarbij beter kunnen helpen.

Er kan meer dan je denkt, binnen de wet

Wat maatwerk volgens ons niet is: 'kleuren buiten de lijntjes'. Want wat blijkt? Wetgeving biedt behoorlijk wat ruimte om binnen de lijntjes te kleuren. In het bijzonder artikel 18, lid 1 van de Participatiewet, verschillende artikelen en beginselen in de Awb en verdragsteksten zoals de VN-verdragen over kinderen en mensen met een handicap. Buiten de lijntjes kleuren is wat ons betreft ook niet wenselijk. Want dat roept terecht vragen op over willekeur en rechtmatigheid. Dat wil je als professional juist voorkomen. En dat kan dus ook, want je hebt mogelijkheden om wetgeving zodanig te interpreteren en toe te passen dat rekening wordt gehouden met de mogelijkheden en omstandigheden van de inwoner die je wilt helpen.

Passende ondersteuning begint vaak te laat

Wij stellen voor om te spreken over passende ondersteuning; ondersteuning waarmee iemand echt verder kan komen. Passende ondersteuning wordt vaak veel te laat gestart en dat leidt er weer toe dat op een later moment geconstateerd wordt dat de menselijke maat wordt gemist. Dan dreigen er gevolgen die wij en de inwoner als onredelijk of onwenselijk beoordelen. Dan zoeken we naar de wettelijke mogelijkheden om die gevolgen te dempen of voorkomen. Hoewel je niet in die situatie terecht wilt komen, zijn die mogelijkheden er gelukkig wel. Je kunt meestal aantonen dat je een besluit hebt genomen op basis van ander persoonlijke mogelijkheden en omstandigheden, daarbij meewegend wat de persoonlijke en maatschappelijke gevolgen zouden zijn als met die persoonlijke situatie géén rekening was gehouden.

Artikel 18 lid 1 is een opdracht tot maatwerk

We zijn van oordeel dat in ieder geval artikel 18 lid 1 (individualisering) in onvoldoende mate is begrepen als opdracht aan de gemeente om de toegang tot ondersteuning beter is te waarborgen en 'het maken van onbedoelde fouten' te voorkomen. Door de toegankelijkheid en de gestelde voorwaarden en verplichtingen direct af te stemmen op de mogelijkheden en omstandigheden van inwoners voorkom je veel reparatiewerk. Als iemand de algemeen geldende norm overschrijdt die ook niet realistisch is voor die persoon, voorkom je een hoop ellende. Dit sluit tevens aan bij de opdracht die gemeenten hebben om dienstverlening toegankelijk te maken voor mensen met een handicap.

Passende ondersteuning volgens een plan van aanpak

Het toepassen van wetgeving is een belangrijke kerntaak van de uitvoerende professional in het publiek sociaal domein. Dit onderscheidt ons van veel andere professionals in het sociaal domein. Daarnaast zijn we verantwoordelijk voor de inzet van passende ondersteuning die leidt naar een zo goed mogelijke bestaanszekerheid en (arbeid)participatie. Als uitvoerend professional werk je volgens een plan dat je samen met de inwoner opstelt. Wederzijds spreek je af wat je precies gaat doen om het traject tot een succes te maken. Je biedt de benodigde ondersteuning en doet dat snel en tijdig. Hier horen ook afspraken bij over de verplichtingen die bij wet gelden, maar die worden gekoppeld aan wat de inwoner kan en aan het ondersteuningsdoel dat is vastgesteld. In de wet wordt gesproken van een Plan van Aanpak. Als daarin daadwerkelijk passende ondersteuning wordt afgesproken, zorgen we voor die menselijke maat en voorkomen we veel problemen.

Onderbouw je maatwerk

Er zijn mogelijkheden om een artikel in bijzondere omstandigheden anders in te vullen, om af te zien van de toepassing van kortingen of gebruik te maken van hardheidsclausules. Uiteraard maak je transparant waarom je dat zo besluit. Omdat zaken als bijzondere omstandigheden om een onderbouwing vragen. Dat is onder meer nodig om ervoor te zorgen dat er geen precedentwerking van uitgaat. De toepassing van uitzonderingen of hardheidsclausules zijn ook letterlijk uitzonderingen, die in slechts weinig situaties ingezet horen te worden. Uitzonderingen mogen in principe ook niet gebruikt worden om de bedoeling van de wet te omzeilen. Wij pleiten ervoor dat (wetenschappelijke) kennis vaker bijdraagt aan een goede onderbouwing bij de toepassing van maatwerk.

Veel onaangename zaken die zich bij de uitvoering voordoen zijn juist de bedoeling van de wetgever. De schending van de inlichtingenplicht is een fout en heeft consequenties. Je kunt alleen die consequenties verzachten. Soms zijn er sowieso geen mogelijkheden om af te wijken of voorziet een hardheidsclausule niet in een oplossing. Er zit een grens tot waar je corrigerend kunt optreden. Je kunt ook dan niet van professionals vragen buitenwettelijk te handelen. Als de samenleving meent dat dit onwenselijke effecten heeft, zal de wetgeving veranderd moeten worden.

Want: mag je als professional bijzondere bijstand toekennen voor zaken die nadrukkelijk vallen onder algemene bijstand (koelkast, stofzuiger)? In feite is hier geen wettelijke basis voor om tot een oplossing te komen. De vraag is dan: wat kan de professional nog wel? Of moet je concluderen dat het wettelijk bepaalde niveau van sociaal minimum te laag is vastgesteld en erkennen dat dit buiten je bereik ligt. Hier gaan we als SAM-professionals onderling, maar zeker ook met leidinggevenden en beleidsmakers over in gesprek.

We zien dat gemeenten soms een budget ter beschikking stelt zonder directe link met een artikel in de wet. Daarmee worden vergoedingen mogelijk gemaakt waar knelpunten mee worden opgelost. Dat kan wat ons betreft alleen als alle wettelijk beschikbare bronnen daar niet in kunnen voorzien. Wij vragen ons wel af hoe ver je hierin kunt gaan. Je kunt vanuit de gemeente niet alle problemen van mensen oplossen. Wellicht dat met onze opwaardering voor individualisering via 18.1 de wettelijke basis voor vergoedingen wordt vergroot.

2. welke hindernissen komen we tegen?

Als er zoveel meer mogelijk is met de huidige wetgeving, waarom is er dan zoveel discussie over het gebrek aan maatwerk? Waarom is het heersende beeld dat de menselijke maat uit beeld is geraakt? Om die discussie goed te kunnen voeren, is in elk geval een helder beeld nodig van de hindernissen die wij als professionals in de dagelijkse praktijk tegenkomen bij het bieden van passende ondersteuning aan inwoners.

In de wet

Er zijn een aantal wettelijke bepalingen die wel degelijk passende ondersteuning in de weg zitten omdat ze de uitvoering geen keuze laat. Dit raakt ook sociale rechten en internationale verdragen.

Te veel

Er is (buiten gedetineerden) geen groep in Nederland die wordt geconfronteerd met zoveel eisen en plichten als bijstandsgerechtigden. Het nakomen ervan is een dagtaak, zelfs voor mensen met voldoende denk- en doenvermogen. Veel inwoners met bijstand met verminderd denk- en doenvermogen zijn niet in staat die verplichtingen te begrijpen en eraan te voldoen. De afhankelijkheid van het maken van uitzonderingen, het afhankelijk maken van ondersteuning door anderen staan op gespannen voet met bijvoorbeeld het VN-verdrag Handicap.

Bewijs het maar

Een ander aspect is dat in bepaalde gevallen de bewijslast bij de inwoner ligt, dat is in een rechtstaat een nogal afwijkende bepaling. Wie zich niet aan de inlichtingenplicht houdt, is per definitie in overtreding. Alleen de strafmaat (terugbetaling en boete) kan worden aangepast, zonder dat een rechter daarnaar kijkt. Je straf is bovendien een belemmering in andere rechten (zie eerder uitsluiting schuldsanering). Formeel bestaat de mogelijkheid om tegen besluiten in bezwaar en beroep te gaan, maar in de praktijk ontbreekt het aan goede mogelijkheden daarvoor.

Niet helder

Naast het feit dat bepalingen 'stevig' zijn, is de wetgeving ook niet helder. Veel bepalingen zijn vaag (inspanningsverplichting), niet eenduidig gedefinieerd (gezamenlijke huishouding) en de aanspraak in de verschillende decentrale wetgeving verschillend (denk aan maatwerkvoorziening Wmo, iets wat de Participatiewet niet kent) en er komen ook tegenstrijdigheden voor (Inburgeringswet: we gaan je talenten inzetten op onze arbeidsmarkt, maar op basis van de P-wet: elk werk is passend). De onhelderheden maken de wetgeving complex om te begrijpen en toe te passen, voor zowel inwoners als professionals. Gevolg is dat de ruimte die in wetten zit met verwijzing naar de bedoeling van de wet als vangrail, niet worden benut. Het bemoeilijkt ook goede voorlichting. Net als elke ander burger, willen mensen duidelijkheid.

Het gronddoel van de P-wet? Zegt u het maar

Om maatwerk te kunnen bieden kan legitimatie worden gevonden in het gronddoel van de wet. Een artikel uit diezelfde wet is, als de gevolgen van toepassing indruisen tegen dat gronddoel, daaraan ondergeschikt. Maar is het gronddoel van de Participatiewet wel zo eenduidig te interpreteren? Alle werk is passend, bijstand is bedoeld als tijdelijk, mensen primair benaderen vanuit de handhavingsgedachte... de Participatiewet is niet zomaar te herkennen als wet waar garanties voor bestaanszekerheid of recht op passende ondersteuning in worden gevonden. In ieder geval zal niet iedereen het direct eens zijn over het gronddoel van deze wet.

Focus op handhaving

De rol van uitvoerder van de wet brengt ook handhaving met zich mee. De vraag is hoe die verantwoordelijkheid is vastgelegd en wordt vormgegeven. Wij zijn uiteraard van mening dat doelgericht misbruik bestreden moet worden. We zien echter ook een bovenmatige aandacht voor handhaving, wat ertoe leidt dat relatief zware instrumenten worden toegepast op mensen waar er geen sprake is van de ernstige vorm van misbruik. Dit versterkt het beeld dat de gemeente mensen wantrouwt, ervan uitgaat dat ze misbruik maken.

Als professionals gaan we liever uit van het goede: hoe kunnen we helpen? Zonder je telkens af te vragen 'of het wel mag'. De wet zou uit moeten gaan van de 80-85% die geen kwaad in de zin heeft. Niet van de 15-20% die 'niet wil'.

Tegen de stroom in

Behalve de nadruk op handhaving, zijn er ook drempels ingebouwd bij toegang en allerlei boetes en maatregelen. Er zijn veel uitsluitende bepalingen die bedoeld zijn voor een kleine minderheid die met verkeerde bedoelingen een beroep op ondersteuning doen. Met als gevolg dat de grote meerderheid ook zo wordt benaderd. Terwijl ook van je wordt verwacht dat je bij 18-/18+ wel een verhoogde uitkering toekent als iemand na de jeugdzorgperiode is aangewezen op zelfstandig wonen. Of dat je tijdelijk kunt afzien van het toepassen van de kostendelersnorm. Dat zijn dan uitzonderingen die je maakt en hardheidsclausules die je toepast. Terwijl dit juist passende dienstverlening is! Zo roeien we als professionals steeds tegen de stroom in.

Eenzijdige interpretatie

Die harde bepalingen zorgen anderzijds ook voor een zekere blindheid: in de uitvoering bij gemeenten (bestuur, beleid, management), bij rechters en in de politiek is het beeld ontstaan dat de Participatiewet in zijn geheel te strikt is en dat niks meer mag en kan. Dat beeld is de boventoon gaan voeren en zo is de zorgplicht – art 18 lid 1 en ABW 4.84 – naar de achtergrond geraakt. Professionals hebben niet meer altijd helder welke mogelijkheden de wet wél biedt en zijn in hun werk te zeer afhankelijk van de interpretatie van beleidsmakers en organisatiedoelen die uitgingen van die strikte interpretatie van de Participatiewet. De onduidelijkheden en het hinken op meerdere gedachten hebben een eenzijdige interpretatie mogelijk gemaakt waar we nu vanaf willen.

Werk en Inkomen uit elkaar

Bij veel gemeenten bestaat functiesplitsing. Klantmanagers die zijn aangesteld om inwoners aan het werk te helpen, kennen de wettelijke mogelijkheden om passende ondersteuning te bieden niet altijd voldoende en zijn in de veronderstelling dat de wetgeving streng is. Soms mijden zij overleg met de inkomensconsulenten en juristen omdat die strenger zouden zijn. Inkomensconsulenten zijn dat soms ook. Het is daarom belangrijk dat inkomensconsulenten inwoners blijven zien. Het komt voor dat gemeenten digitale dienstverlening ver doorvoeren of de meeste klantcontacten laten verlopen via klantmanager/re-integratieconsulent.

In de uitvoering

Ook in de uitvoering van wetgeving lopen we als professionals tegen zaken aan die ons werk belemmeren. Terwijl ook de manier waarop de uitvoering is ingericht bepalend is voor de mogelijkheden die we hebben om passende ondersteuning te bieden.

Digitalisering

De uitvoering wordt steeds meer gedigitaliseerd, met als bedoeling efficiënter te kunnen werken. Geen gekke gedachte, als je kijkt naar de gemiddelde caseload. Maar dit leidt wel tot grote risico's op onbedoelde menselijke vergissingen. Overigens is digitale dienstverlening lang niet voor iedereen toegankelijk. En gekeken naar het VN-verdrag Handicap is behalve digitale toegankelijkheid ook op andere terreinen nog een wereld te winnen.

Sturing op in- en uitstroom

Zeker na introductie van de Participatiewet werd veel gestuurd op '10% minder instroom en 10% meer uitstroom'. In het algemeen zouden sturingsindicatoren meer moeten aansluiten bij wat wij als professionals kunnen beïnvloeden. Gelukkig is dat aan het kenteren en wordt ook meer gekeken naar proces en kwaliteit. Maar dat is nog niet overal in het land de standaard.

Negatieve beeldvorming

Bij inwoners is de beeldvorming van gemeentelijke ondersteuning tamelijk negatief. Ook het vertrouwen in de overheid in het algemeen is niet positief, wat bijvoorbeeld ook leidt tot ondergebruik van de bijstand¹. Het is voor professionals van groot belang dat de organisatie waar ze voor werken inwonervriendelijk wordt gepresenteerd en ook service verleent.

Gebrek aan tijd en middelen

Het gebrek aan middelen wordt vanuit gemeenten vaak genoemd als belemmering om passende ondersteuning te bieden. Maar caseloads zijn ook vaak zo hoog dat zelfs het onderhouden van persoonlijk contact met elke bijstandsgerechtigde niet altijd haalbaar is. Professionals geven aan dat maatwerk via uitzonderingen en afwijkingen heel veel tijd kost. De vraag is of het passend maken van ondersteuning niet te moeilijk is gemaakt. Nota bene: de uitvoeringskosten van de bijstand zijn in vergelijking met het UWV een heel stuk hoger.

Andere redenen waarom maatwerk moeilijk is

Ook is het belangrijk vast te stellen dat er nog andere factoren zijn die het de professional moeilijk maken om passende ondersteuning te bieden, gericht op bestaanszekerheid en (arbeidsmarkt)participatie:

- 1.** Het sociaal minimum ligt vast. Uitgaande van de ervaring van professionals en berekeningen van het NIBUD, is dat voor veel mensen te laag. Bijzondere bijstand biedt zeer beperkte mogelijkheden om knelpunten in de portemonnee op te lossen (een stofzuiger is geen bijzondere uitgave).
- 2.** Er is een groot tekort aan betaalbare woningen. Een deel van de inwoners waar de gemeente zorg voor draagt kent urgente huisvestingsproblemen. Zoals statushouders, dak- en thuislozen, mensen met beperkingen enz.
- 3.** De opnamecapaciteit van de arbeidsmarkt van mensen in de bijstand is onvoldoende.

¹ https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2021Z12853&did=2021D27593

3. wat zijn de gevolgen?

We merken en lezen (o.a. Thomas Kampen) dat het ontbreken van passende ondersteuning en maatwerkmogelijkheden leidt tot een gebrek aan menselijkheid en waardigheid in de bijstandswet. Dat is voor velen van ons een knoop in onze maag en ook niet in lijn met ons beroepsstatuut. Als professionals komen we in de praktijk onderstaande gevolgen tegen van de moeilijkheden die we hierboven opsomden.

Gebrek aan vertrouwen

De stevige bepalingen in met name de Participatiewet geven ook aan inwoners een boodschap af. De poortwachtersfunctie die gemeenten hebben, mede gestimuleerd door de financiering van bijstand, leidt ertoe dat veel inwoners vanuit de Participatiewet en de uitvoeringsinstantie een gebrek aan vertrouwen ervaren. Als professionals herkennen wij, zoals al gezegd, dat beeld en ondervinden we daar ook last van. Wij hechten aan een vertrouwensband met de inwoner, want die is nodig om samen toe te werken naar verbetering van de situatie.

Rechten onvoldoende beschermd

Gevolg van een tekortschietende uitvoering van de wet is dat inwoners afhankelijk worden van het geluk welke professional zij treffen. Een die wél met je zoekt naar passende ondersteuning en de wet goed kent. Dit roept ook bij ons de vraag op of de rechten van inwoners wel genoeg beschermd zijn. In voorlichting aan inwoners (ook een verplichting van de uitvoerend professional, evenals toegankelijkheid) staan vrijwel nooit de mogelijkheden voor passende ondersteuning volgens art. 18.1 P-wet en 4.84 Awb genoemd.

Druk om wetmatig te handelen

Omdat gemeentelijke professionals ook uitvoerders van de wet zijn, leggen zij nadrukkelijk verantwoording af aan de samenleving. Daarmee ontstaat bij hen en in hun organisaties een grote druk of zij wel volgens de wet handelen. Professionals ervaren daardoor niet altijd de (ervaren) ruimte, ook niet bij hun gemeente, om beslissingen te nemen die aansluiten bij de vraag van de inwoner.

Samenwerking met partners onder druk

Doordat niet altijd passende ondersteuning wordt geboden, of niet gebruik wordt gemaakt van de wet om mensen uit knelsituaties te helpen, komt ook de samenwerking met partners buiten de gemeente onder druk te staan. Veel inwoners worden begeleid door professionals vanuit social work, zorg of re-integratie. Zij kennen de (achtergrond van de problematiek van) inwoners vaak beter omdat zij ze veel meer spreken. Natuurlijk overleggen professionals onderling om tot de juiste integrale ondersteuning te komen, maar er is een grote afhankelijkheid van welke professional (of gemeente waar professionals werken) de inwoner ondersteunt. Dat samenwerkingspartners ook nog financieel afhankelijk zijn van de gemeente maakt dat overleg er niet eenvoudiger op.

Aannames over inwoners

Hoewel de (voorwaarden en eisen) van de bijstand al in de jaren 80 van de vorige eeuw steeds strikter werd, is dat alleen maar sterker geworden (invoering inlichtingenplicht 2013, aanscherpingen bijstand 2015). Aangewakkerd door financiële stimuli (voor gemeenten) om mensen uit de uitkering te krijgen en te houden. Wat weer versterkt werd door de aanname dat inwoners (met behoefte aan bijstand) zelfredzaam zijn en over voldoende doenvermogen beschikken. Plus het idee dat mensen een financiële prikkel nodig hebben om (weer) aan de slag te willen. In onze ervaring werkt de strikte regelgeving niet tot ander gedrag van de inwoner en ook niet tot uitstroom. Eerder gaat er een negatieve werking van uit: mensen raken verkrampd en ontwikkelen wantrouwen naar de overheid en hun klantmanager.

Te hoge eisen

Intussen is met de Participatiewet de inzet erop gericht dat alle bijstandsgerechtigden moeten werken (en als dat (nog) niet haalbaar is, te participeren). Onder dat motto hebben zij extra veel verplichtingen om daar álles voor in het werk te stellen. Waar gemeenten zich voorheen richtten op de kansrijken, komen nu meer mensen in beeld die al veel langer in de bijstand verblijven. Zij krijgen met inspanningsverplichtingen en voorwaarden te maken die niet aansluiten bij hun beleefde situatie en ook moeilijk zijn toe te passen. Sinds 2015 is een groot deel van de groep jonggehandicapten aangewezen op bijstand en zeker voor hen zijn de hoge algemene eisen van de bijstand in veel gevallen te hoog.

4. wat kunnen we zelf doen om beter maatwerk te bieden?

Als professionals werken we aan onze kennis, vaardigheden en ook attitude. Dat proces is al een tijdje gaande en gaat ook om het werken aan culturen in organisaties om meer ruimte te creëren. En soms ook meer met lef te durven werken. Daarvoor is het belangrijk dat we als beroepsgroep hier samen in optrekken. Intussen is er een discussie gestart op welke wijze in ieder geval de Participatiewet fundamenteel aangepast zou moeten worden. Dat is uiteindelijk aan het nieuwe kabinet, maar aan dit huiswerk wordt al gewerkt. Als niet voor een fundamentele wijziging wordt gekozen, zullen er wel zeker aanpassingen komen. Hier gaan we in het laatste deel (4) van deze zienswijze op in.

De professional

Uitgaande van de bestaande wetgeving is het van groot belang dat we als gemeentelijke professionals de wettelijke mogelijkheden tot passende ondersteuning beter weten te bieden. Nu is die kennis hierover niet altijd toereikend. Gemeenten bieden hun medewerkers relatief weinig (bij)scholing aan. Mogelijk moet het opleidingsaanbod gericht op (de toepassing van) wetgeving eens goed tegen het licht worden gehouden en kan SAM scherpere opleidingseisen formuleren. De vraag is ook of en met welk aanbod SAM daar zelf in moet voorzien, al dan niet in samenwerking met anderen. Daarnaast zou er vanuit het SAM-beroepsstatuut meer aandacht gegeven moeten worden aan de attitude. Tot slot is het van belang dat, naast diverse vormen van maatwerktafels en -loketten binnen gemeenten en op landelijk niveau, SAM-professionals zelf normen ontwikkelen hoe je tot passende ondersteuning kan komen.

- We gaan onderzoeken hoe we tot een geschikt opleidingsaanbod komen bij de toepassing van maatwerk (inclusief Awb) (en ook als daar een werkgever bij in beeld is).
- We gaan leren van uitspraken van beroepszaken (via collega's bezwaar en beroep).
- We selecteren methoden of trainingen die bijdragen tot een gelijkwaardig contact met de inwoner.
- We onderzoeken hoe we als beroepsgroep zelf tot goede beoordelingen komen vanuit een gezamenlijke overeenstemming hierover (collegiale verantwoording). In aansluiting daarop zou ook een systeem van Onderlinge Toetsing geïntroduceerd kunnen worden om normen over die dienstverlening verder te ontwikkelen. We stimuleren samenwerking met professionals binnen en buiten gemeenten
- en binnen en buiten het publieke domein, om zo passende ondersteuning en maatwerk te bieden waar dat nodig is. We vragen aandacht voor en geven aandacht aan de ethische aspecten van het vak, je kunt niet altijd iedereen hulp bieden Toch wil je er altijd voor zorgen dat de menselijke maat geboden blijft. We onderzoeken hoe we de kwaliteit van de beroepsuitoefening kunnen
- verbeteren en borgen, bijvoorbeeld door kwalificatie-eisen vast te leggen in een paragraaf in de Participatiewet en andere wetten in het sociaal domein. Om vast te leggen wie aan die eisen voldoet, is al een kwaliteitsregister (KRSD) ontwikkeld.

De professional en zijn omgeving

Binnen gemeenten worden vertalingen gemaakt van wet- en regelgeving en uitwerkingen in processen en inkoopcontracten ingeregeld. Later blijkt vaak dat professionals door die afspraken te weinig ruimte hebben voor maatwerk. Professionals zouden veel meer betrokken moeten worden bij het beleid en vertrouwd moeten worden in de uitvoering ervan:

- ▀ SAM-professionals willen in hun werkkring meedenken over hoe dienstverlening passend kan worden aangeboden. Zodat zij meer in vertrouwen met inwoners kunnen werken.
- ▀ We pleiten bij de uitvoerings-organisaties voor meer mogelijkheden voor de professional om zelf diensten in te kopen. Of in ieder geval invloed te krijgen op het inkoopbeleid en op de monitoring en evaluatie van instrumenten.
- ▀ We willen dat mogelijk gemaakt wordt dat de professional of de inwoner kan vragen om een vervanging van hun casemanager.
- ▀ De inzet van professionals moet kwalitatief beter worden gewaarborgd. Het doel is een evenwichtige inzet van de professional die én de wet goed kent én hulpverlener is: ervaringsjaren als voorwaarde bij bepaalde klantgroepen, afdoende ontwikkelingsbudget, ruimte voor intervisie of OT (juist ook buiten eigen gemeente en gefaciliteerd door SAM).

5. wat moet er met de participatiewet gebeuren?

Als professionals werken we aan onze kennis, vaardigheden en ook attitude. Allereerst dit: kunnen we er in de wetgeving niet beter vanuit gaan dat je mensen passende ondersteuning biedt? Dan vaar je met de stroom mee. Professionals help je ontzettend met wetgeving die dat beoogt. Waarom niet: voor iemand met een uitstroomplan uit jeugdzorg waar zelfstandig wonen noodzakelijk is, geldt een recht op een verhoogde uitkering. Of: Iemand die een andere inwoner opneemt in zijn huis, mag dat (tijdelijk) doen zonder gevolgen voor de hoogte van de uitkering.

Wat vindt SAM dat met de Participatiewet moet gebeuren als deze blijft, maar wel wordt aangepast?

- ▄ Er zijn bepalingen in de P-wet waarvan we vinden dat die zodanig knellend of onredelijk zijn voor burgers en uitvoerders dat we aandringen op aanpassingen daarvan (lijst is nog in de maak).
- ▄ Leg het accent in de wet op vertrouwen in de persoon die bijstand nodig heeft en in het oordeel van de professional. Dan faciliteer je professionals om met inwoners samen de juiste ondersteuning te vinden. Zet artikel 18.1 centraal in de wet, in zekere zin ligt hier de basis voor passende dienstverlening (of maatwerk). En benoem de drang, dwang en gevolgen bij nalatigheid en overtreding als consequentie als daadwerkelijke tegenwerking plaatsvindt.
- ▄ Geef aan wat prevaleert, zoals het voorbeeld over ondersteuning naar werk in de Inburgeringswet versus ondersteuning naar werk in de Participatiewet.
- ▄ Maak de wetgeving eenvoudiger.
- ▄ Geef landelijk betere voorlichting over waar inwoners recht op hebben, niet alleen op de website van de Rijksoverheid, maar ook op 'burgersites' waar informatie is terug te vinden.
- ▄ Versterk de positie van inwoners. We zijn er om professionele redenen voor dat inwoners zelf hun vraag tot ondersteuning formuleren. Dat leidt tot realistische beelden van wat mogelijk en haalbaar is en vergroot het eigenaarschap. We zijn niet bang om te borgen dat een meer gelijkwaardige positie van de inwoner wordt gewaarborgd, zodat zij niet afhankelijk zijn van 'geluk'. Hoe dat zou kunnen, via een wettelijk recht voor de inwoner of een versterkte hulp van de onafhankelijk cliëntondersteuner, gaan we onderzoeken, onder andere door met de LCR daarover te overleggen.
- ▄ Niet alleen tegenmacht van degenen die ondersteuning vragen is waardevol, ook collega's kunnen ten opzichte van elkaar een tegenmacht vormen. Zoals Debbie en Bruno dat zijn in 'Sta me bij'².

² https://www.uitzending.net/gemist/12926/Nederland-1/Holland_Doc.html

Herziening Participatiewet

Als er ruimte komt voor een meer fundamentele herziening van de Participatiewet, gaan SAM-leden daarover met elkaar in gesprek: wat vinden we fundamentele aspecten die in de wet vastgelegd zouden moeten worden, zodat wij ons werk goed kunnen doen? Vanuit de bedoeling die we in ons beroepsstatuut hebben vastgelegd? We bespreken dan bijvoorbeeld (de principes behorende bij):

- ▄ Bijstand richting basisinkomen
- ▄ Voor mensen met langdurende bijstand: Basisbanen
- ▄ Voor mensen met een beperking een vernieuwde AAW-regeling
- ▄ Individualisering in de bijstand
- ▄ Ontkoppeling van uitkerings-verantwoordelijkheid (gemeente) en re-integratieverantwoordelijkheid (werk en loopbaanloket)

Fundamentele veranderingen in de wetgeving kunnen leiden tot veranderingen van taken van uitvoeringsorganisaties en van taakhoud van professionals. Daarover praten we als uitvoerend professionals in het publiek sociaal domein graag mee. Waar we boven alles behoefte aan hebben is een wet die helder is in zijn bedoeling. Die bedoeling sluit dan idealiter aan bij de kern van ons beroep: een zo goed mogelijke bijdrage leveren aan de bestaanszekerheid en (arbeids)participatie van mensen.

Open einde

Dit document 'leeft'. Het is nooit af, want we blijven met elkaar in gesprek over maatwerk in het sociaal domein, en binnen de Participatiewet in het bijzonder.

koningin wilhelminalaan 5,
3527 la utrecht, hallo@sam.nl

SAM verbindt als
beroepsvereniging uitvoerders
in het publieke sociaal domein:
het juiste doen voor
de bestaanszekerheid en
het welzijn van burgers.

